

Merhaba
"Anadolu'nun Gözü"

Gazetesinin
okurlarına
armağandır.
Çarşamba
günleri
yayımlanır.

KADEMİK

Sayfalar

Cilt: 8 Sayı: 25
9 TEMMUZ 2008 ÇARŞAMBA

Hazırlayanlar: M. Ali UZ - Ali İŞİK

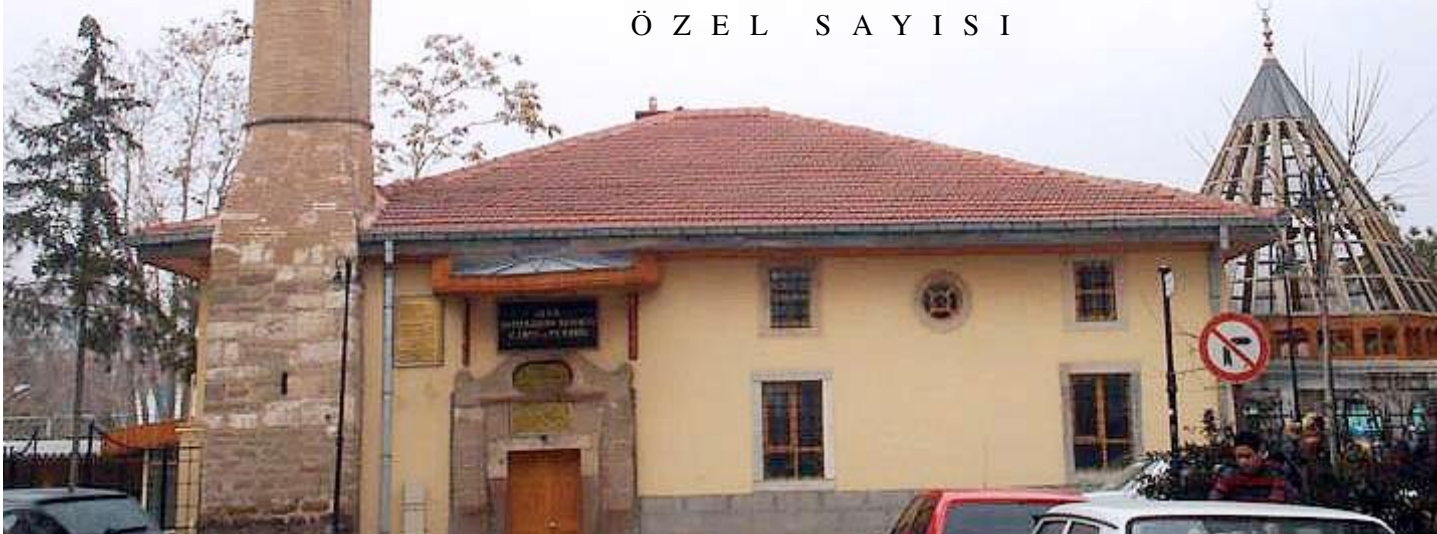
maliuz@merhabagazetesi.com.tr • aliisik@merhabagazetesi.com.tr

V e f a t Y ı l d ö n ü m ü n d e

Sadreddin Konevi

Ö Z E L S A Y I S I

Mehmet Ali UZ

SADREDDİN KONEVÎ ÖZEL SAYISI ÜZERİNE

Okuyucularımızın da bildiği gibi her yıl temmuz ayından itibaren Akademik Sayfalar'ımızın yayımına iki ay kadar ara veriyorduk. Bu yıl da aynı şeyi yapacaktık. Yalnız 21-22 Temmuz büyük ilim adamı ve mutasavvıf Sadreddin Konevî'nin bu yıl Milâdi tarihle 734. vefat yıldönümü. Doğumunun da 800. yılı. Bu sebeple Sadreddin Konevî ile ilgili bir özel sayı çıkardıktan sonra yayınımıza ara vermeyi uygun bulduk.

Daha önceki bir yazımızda belirttiğimiz gibi Sadreddin Konevî gizli bir hazine, fakat ne Konya, ne de İslâm âlemi bunun farkında. Konevî asırlardır Konya'da ve İslâm dünyasında hep ihmal edildi. Âdeta Hz. Mevlâna ile ilgili faaliyetlerin gölgesinde kaldı veya bıraktı. Halbuki her ikisi de aynı dönemin insanları. Bundan da öte onlar iki samimi dost. Anmalarda Sadreddin Konevî'ye de yer verilmeli idi. MEBKAM'ın faaliyetlerinde buna özellikle dikkat ediliyor. Konevî anılırken Hz. Mevlâna da ihmal edilmiyor.

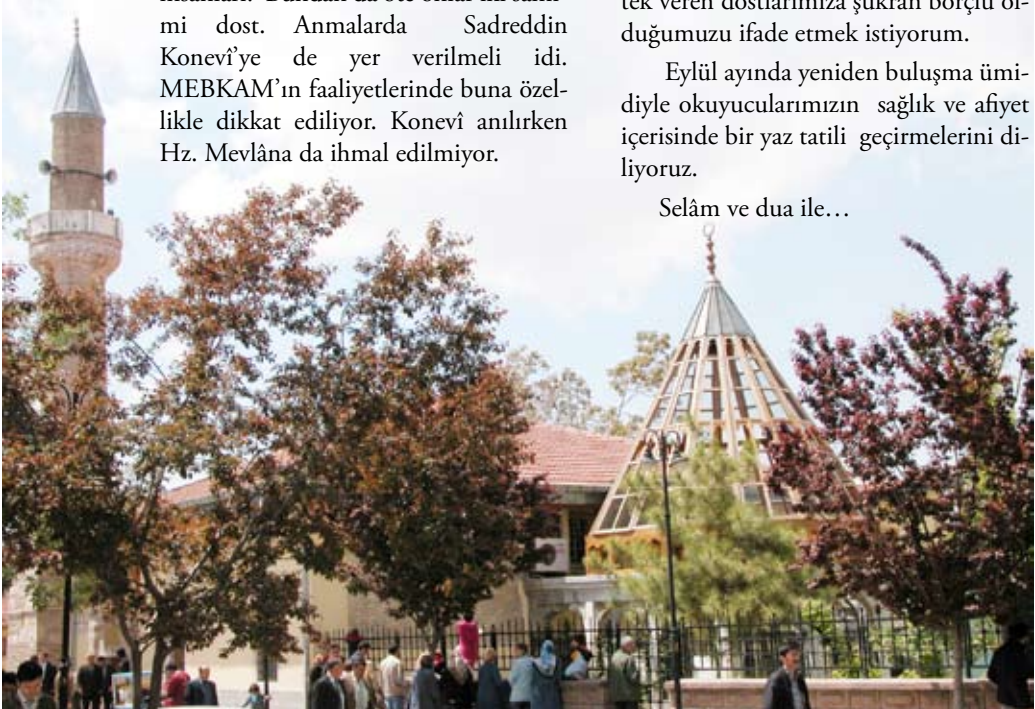
Konya'da MEBKAM'ın kuruluşunu Sadreddin Konevî ile ilgili bir milât kabul ediyoruz. Bu güne kadar yapılmayan güzel şeyler yapılmaya devam edilecek. Meselâ geçen aylarda yapılan Uluslararası Sadreddin Konevî Sempozyumu Türkiye ve dünya çapında ses getirdi ve muhteşem oldu.

Sadreddin Konevî ile ilgili yapılacak her faaliyetin, babası büyük devlet ve ilim adamı Mecdüddin İshak'la hocası Şeyh-i Ekber Muhyiddin Arabî'nin ve yaşadıkları dönemin daha iyi tanınmasına ve anlaşılmasına vesile olacağına inanıyoruz.

Bu özel sayımızda, sempozyumda sunulan tebliğlerden bir özet yanında, dostlarımızın Konevî ile ilgili yazılarını bulacaksınız. Burada özel sayımıza destek veren dostlarımıza şükran borçlu olduğumuzu ifade etmek istiyorum.

Eylül ayında yeniden buluşma ümidiyle okuyucularımızın sağlık ve afiyet içerisinde bir yaz tatili geçirmelerini diliyoruz.

Selâm ve dua ile...

SADREDDİN KONEVİ YAPILAR TOPLULUĞU

Prof. Dr.
Haşim KARPUZ

13.yüzyılın ünlü düşünürü ve velilerinden Sadreddin Konevî'nin zaviyesi diğer dostları gibi şehrin dışında, sakin ve yeşil bir bahçe içinde kurulmuştur. Anlatılanlara göre bu zaviyenin yerini Hoca Cihan kendisine çocuğunu tedavi ettiği için armağan etmiştir. Şehrin surlarının dışında Çeşme kapısının yakınındaki manzumenin çekirdek yapısı mescid-camidir. Zaviyenin de mescidin batısında çeşmenin olduğu yerde bulunduğu sanılmaktadır. Bekli de kütüphane de zaviye ile birlikte yapılmıştı. Türbe ise mescidin doğusundadır.

iki kanatlı bir kapı ile girilir. Harim ince uzun dikdörtgen şekindedir. Kuzeydeki mahfil, çatıyı da taşıyan üç ahşap direğe oturmuştur. Mahfil taşıyan ağaçların yastıklarını taşıyan başlıkları vardır. Mahfilin korkulukları metaldir. Mahfile çıkan merdivenin doğusunda ahşap kafesli bir kısımda Konevî'nin çocukları gömülüdür. Harimin kalın kirişleme tavanı ortada doğu batı doğrultusunda atılmış, Bursa tipi bağdadi bir kemerle taşınmaktadır. Anlaşıldığı kadarıyla, kuzey-güney doğrultusunda atılmış kalın yuvarla-

Cami-Kütüphane:

Bugünkü Cami, 1899 yılında Konya Valisi Mehmet Ferit Paşa tarafından yaptırılmıştır. Esas Selçuklu dönemi Camisi 1274 yılında inşa edilmişti. Hem inşa kitabesi hem de Ferit Paşa'nın tadilatını gösteren kitabe giriş kapısının üzerindedir.

Cami ve kütüphanenin ortak kapısı güneydendir. Buradan ortasında havuz bulunan (eski zaviye hankâhının hatırası) bir avluya girilmektedir. Bu bölüm son cemaat mahali, yazlık kısım gibi kullanılmaktadır. Buradan bir merdivenle üstteki kütüphaneye çıkılmaktadır. Kütüphane geniş bir salona açılan kütüphane dairesinden ibarettir. Konevî Kütüphanesinin çok değerli kitapları 1926 yılına kadar bu kütüphanede korundu. Daha sonra Yusuf Ağa kütüphanesine taşındı. Yusuf Ağa'dan bu kütüphaneye ait 126 adet el yazma ile 75 cilt kapağı çalınmıştır.

Caminin harimine batı tarafındaki

malar üzerine tavan tahtası toprak dam ve kırma çatı Ferit Paşa zamanına aittir.

Harim, zeminde doğuda üç, üstte iki, güneyde altta iki üstte ortada yuvarlak yanlarda dikey formlu birer pencere ile aydınlanır. Harimin kuzeyinde alttaki pencereler kapatılmıştır. Caminin kuzeyinde sonradan yandaki son cemaat mahallinden alt katına, üst mahfilden üst katına geçilen yeni bir

kısım ilave edilmiştir.

Caminin en süslemeli ve orijinal unsuru çini mihrabıdır. Dikdörtgen planlı geniş, mukarnaslı kavsarası ile tipik bir Selçuklu çini mihrabıdır. Niş iki sütunce ile sınırlandırılmış, dışında önce dar bitkisel geniş geometrik bezemeli olmak üzere iki bordürle çevrilidir. Alınlıkta altı kollu çarkıfelek motifleri üstte kitabelik yerinde bitkisel küfi, bir pano oluşturulmuştur. Çinilerde siyah, mavi ve yazılı beyaz renkler hakimdir.

Diğer süslemeler ise, mahfil köşkünün altındaki 19.yüzyıl yapılarında görülen "bıçakışı" balık sırtı bir bordürle çevrili yarım şemse motifidir. Mihrap üzerinde eskiden kalan birkaç çini süsleme parçası bulunmaktadır.

Türbe:

Cami, zaviye-kütüphane ikilisine, 22 temmuz 1274 yılında vefat eden Konevi'nin türbesi doğu tarafa eklenmiştir. Türbe kare planlı olup açık tarzda mermer kaide üzerine ahşap ağaçlarla yapılmıştır. Mermer kaide üzerine sekizgen kasnak ve pramidal külah gelmektedir. Caminin zengin vakıfları, bütün kaynaklarda belirtilmiştir. Geçirdiği önemli onarımlar ise Atçeken tarafından tespit edilmiştir.

Sadreddin-i Konevî'nin Babası : MUHYİDDİN- İ İBNÜ'L-ARABÎ' NİN TÜRBE VE KÜLLİYESİ

(Merhum meslekdaşım Yrd.Doç.Dr. İbrahim Ceylan'a armağan)

Yrd. Doç. Dr.
Hasan ÖZÖNDER

Tefekkür ve Tasavvuf tarihimizin büyük dâhisi, Şeyhu'l-Ekber Muhyiddin-i İbnu'l-Arabî, yüce şahsiyet Şeyh Sadreddin-i Konevî'nin babasıdır. Dört defa evlenmiştir. İlki, memleketi olan İsbiliyye'nin tanınmış ailelerinden Abdul-Bicâi'nin kızı iledir. İkincisini, Mekke-i Mükerrreme'de, Haremeyn Emir'i Yunus b. Yusuf'un kızı ile yapmıştır. Bu izdivaçtan, Muhammed İmâdüddin dünyaya gelmiştir. Üçüncü nikâhlısı, Malatya'da, Sadreddin-i Konevî'nin, dul annesi olmuştur. Son evliliği ise, Dımişk'ın Mâlikî Kadısı Zevâvî'nin kızı iledir. İkinci oğlu Muhmmmed Sa'deddin, Malatya'da doğmuştur. Böyle olunca o, Sadreddin-i Konevî'nin üvey kardeşidir.

Şeyh İbnu'l-Arabî, ömrünün son yıllarına doğru, Doğ'u'nun en büyük ilim ve irfan merkezlerinden olan Şam'a gelip yerleşir. Vaaz ve sohbetleriyle ihya ve irşâdına devam eder. Son eserlerini burada yazar. 627 / 1230 yılında tamamladığı meşhur eseri "Fusûsu'l-Hikem" bunlardandır. Ana fikri olan "Vahdet-i Vucûd" görüşüne dair eserlerinden "Fütûhâtü'l-Mekkiye"yi tekrar gözden geçirerek, bazı tashih ve yeni eklerle, ikinci nüshasını burada meydana getirir.

Ömrünü bu yola adayan İbnu'l-Arabî, 22 Rebîul-âhir 638 / 10 Kasım 1240 tarihinde Şam'da, tanınmış ailelerden olan Beni Zeki'lerin mâlikânesinde vefat etti. Onların aile mezarlığına defnedildi. Burası, şehre nâzır Kasiyun Dağı eteğindeki Sâlihiyye semtindedir.

Zamanla Şam ve dolaylarında yaygınlık kazanan tasavvuf karşıtı görü-

şün tesiriyle kabri, uzunca süre bakımsız kaldı, ihmal edildi ve zamanla kaybolup gitti..

Yavuz Sultan Selîm, Mısır seferinden dönerken, Şam'a uğradı. Buradaki arzularının başında, "Müceddid-i Elf-i Sâni", "Şeyhu'l-Ekber" Muhyiddinu'l-Arabî'nin kabrini bulup ortaya çıkarmak geliyordu. Yapılan araştırmalardan sonra medfun olduğu yer tespit edildi. Sultan, bu büyük mutasavvıfın kabri üzerine güzel bir türbe yaptırdı. Yakınına bir de muhteşem cami ve tekke inşa ettirdi.

Türbe, cami ve imaretin giderlerinin en iyi şekilde karşılanması için, zengin gelirli bir de vakıf kurdu.

Bu külliye, "Fetih'ten sonra Şam'da tesis edilen ilk Osmanlı vakfıdır". Yönetimine el-Bekir Rûmî'yi nâzırlığına da Şam Kadısını tayin etti.

Yavuz, açılış töreninin yapıldığı ilk cumayı bu camide eda ettikten sonra İstanbul'a doğru hareket etti.

Sultan Selîm'in kabri buluşuna dair

şöyle bir rivayet nakledilir ; İbnu'l-Arabî, kabrinin bir gün harap olacağını önceden söylemiştir. Yanındakilere, “Sin, Şın’a girince, bizim kabrimiz ortaya çıkar.” demişti. Gerçekten de öyle olmuştur. Sultan Selim’in, Şam’a girdiği zaman ilk işi, onun kabrini ortaya çıkarmak olmuştur. Onun bu sözündeki “Sin”in, Sultan Selim’in adının başındaki “Sin”harfine; “Şın”ın da, “Şam”ın başındaki “Şe”ye delâlet ettiği böylece anlaşılmıştır.

TÜRBESİ: Dağın yamacında olduğu için, caddenin kotundan hayli aşağıda bulunmaktadır. Camiin kuzeyindeki, önü ahşap sayvanlı ana kapısından, ortası havuzlu, üzeri açık, geniş bir avluya girilir. Buradan, güneydoğu köşesindeki taş basamaklı genişçe merdivenle türbeye inilir. İnişin sağ duvarına, İbn-i Arabî’yi öven üç ayrı kitabe yerleştirilmiştir. Mermer söveli, ahşap iki kanatlı kapısının üzerindeki, konturlarla süslü tepelikte, Sultan II. Abdülhamid’in tuğrası dikkati çeker.

Türbenin ortasındaki gösterişli yüksek sanduka, Muhyiddin-i Arabî’nin kabrinin üzerinde bulunmaktadır. Kaidesi çinilerle süslü, beyaz mermerden sanduka, sonradan camekânla muhafaza altına alınmıştır. Mezartaşındaki arapça kitabede, İbn-i Arabî’nin mümtaz vasıfları, doğum yeri, tarihi ile, ölüm tarihi yazılıdır. Daha sonra vefat eden iki oğlu Sa’dü’d-din ve İmâdü’d-din de buraya gömülmüşlerdir. 1334 / 1915 yılında

yenilendiği anlaşılan mezar taşı kitabeleri, Talikle yazılmıştır.

Yakınında üç sanduka daha görülür. Bunlardan birincisi, Cezayir’li Emîr Abdülkadir’indir. Cezayir’in istiklâliyetini kazanmasından sonra cesedi, oraya nakledilmiş olup, ahşap sandukası burada kalmıştır. İkinci kabir, Camiin eski nâzırı olan Harput’lu Şeyh Muhammed Emîn’indir (Ö:1256). Üçüncüsü ise, Mısır hâkimi Hidiv İsmail’in kayınpederi Mahmud Sırrı Paşa’ya aittir. Bunlara dair mermer kitabeler vardır.

Suriye Vâlisi Râşid Paşa’nın da bu türbede medfun olduğu söylenilirse de, onun kabrinin başka bir yerde olduğu görüşü daha kuvvetlidir.

Türbe, kare plânlıdır. Duvarları, içten ve dıştan taş yapılı, mermer kaplamalıdır. İç kısımları yer yer çini ile süslenilmiştir. Üzeri, kavis kemerli oniki pencerenin yer aldığı kasnağa oturtulmuş olan, taşkınca görümlü, kurşunla kaplanmış tek kubbe ile örtülmüştür. Tepesine, hilâle sonuçlanan gösterişli bir alem yerleştirilmiştir.

Türbe, günümüzdeki genel görünümü itibarıyla, XIX. Yüzyıl Osmanlı mimarî ve tezyinî özelliklerini taşımaktadır.

Duvarları, nefis kitabe ve meşhur hattatların nâdir levhalarıyla süslü olan türbe, Sultan II. Abdülhamid zamanında esaslı şekilde onarılmıştır..

Camiin doğu tarafındaki küçük türbede, bazı Türk büyükleri medfunur.

CAMIİ: Bulunduğu yer, eski adıyla “Medreseler Caddesi”, yeni adıyla “Cuma Pazarı” diye anılır. Vakfiyesinden ve kitabesinden anlaşıldığına göre, Yavuz Sultan Selimin emriyle, inşasına 9 Şevval 923 / 1517 tarihinde başlandı, bir yılda tamamlanılarak, 24 muharrem 924 / 1518, Cuma günü ibadete açıldı. Tarih kaynakları, açılış törenine çok kalabalık halk topluluğu katıldığını. Bol miktarda para ve sadaka dağıtıldığını. 150 koyun ve 20 deve kesilerek, büyük bir ziyafet verildiğini kaydederler.

Ulu mâbed, “Klâsik Osmanlı Cami Tipi”nin mimarî ve tezyini özelliklerini taşır. Çeşitli isimlerle anıla gelmiştir. Bânisinden dolayı, “Selimiye Camii”; Memlukler zamanından beri, isimlerdeki “Din” kelimesini kısaltma modasından dolayı, Şeyh Muhyiddin’e izafetle: “Muhyevî Camii” diye de isimlendirilmiştir. “Hünkâr Camii” olarak tarif edenler de vardır. Bu gün daha çok, “Şeyh Camii” diye bilinmektedir. Zaman içerisinde, “Sultan İmâreti”, “Hünkâr İmâreti” şeklinde de adlandırılmıştır.

Camie, kuzeyindeki üzeri sayvanlı geniş cümle kapısından girilir. Çift şerefeli tek minare de burada yer almıştır. Poligen gövdeli olup, mermerden yapılmıştır.

Çift kanatlı bu ahşap kapı, önündeki caddeden aşağıda kaldığı için, üç basamakla inilerek geçilir. buradan, üzeri açık ve ortası havuzlu avluya intikal edilir. Duvarları, siyah ve beyaz mermerlerin nöbetleşe kullanılmasıyla inşa edilmiştir. Mermer eşikli, ahşap kanatlı bu ana kapının üzerinde, Osmanlı tarzında celî sülüsle mermere yazılmış iki satır halinde dikkörtgen inşa kitabesi okunmaktadır.

Avludan, geniş kapı ile, cami haremine dahil olunur. İçerisi, kibleye doğru uzanan bir orta, ikişer de yan sahinler olmak üzere, beş sahından meydana gelmiştir. Kareye yakın plândadır. Yarıya kadar mermerle kaplı duvarlarında, iki sıra halinde pencereler bulunmaktadır. Yenilediği anlaşılan düz görünümlü geniş tavanı yüklenen zarif başlıklı kırmızı mermerden sütunlar, yarım daire kemerlerle birbirine bağlanılmışlardır. Bu uzun ve seyrek sütunlar, yüksek tavan, bol ve geniş pencereler, camie gayet ferah ve huzurlu bir iç mekân kazandırmış durumdadır.

Mihrabı beyaz ve kırmızı sıra mermerlerin nöbetleşmesiyle teşkil ettirilmiştir. Mihrap nişinin iki yanında beyaz mermerden, zarif birer sütun bulunmaktadır. Bunların bağlandığı atnalı kemerin yukarıdaki iki yanında, beyaz mermerden birer zarif köşebent mevcuttur. İki tarafında, uzun mum

şamdanların yer aldığı nişi dışarıdan kuşatan bordürün alınlığında celî sülüsle yazılmış ibare bulunmaktadır.

Minberi, ahşaptandır. Fazla eski olmadığını anlaşılmaktadır.

Duvarlarında, çeşitli hat örnekleriyle yazılmış büyüklü, küçüklü birçok, kıymetli levha bulunmaktadır. Duvarların süslenilmesinde, devrinin özelliğini taşıyan çini panolar da yer yer kullanılmıştır.

Bu zarif cami, genel görünümü itibariyle, son yıllarda esaslı bir bakım ve onarım görmüştür.

Ana hatlarıyla ve özetle tanıttığımız Sadreddin-i Konevî'nin babası ve müridi İbn-i Arabî'nin türbe ve külliyesi, Şam'daki önemli Osmanlı eserlerindedir. Şehrin, görülmesi gereken en mamur ve meşhur ziyaret yerlerinden biridir.

Bekir ŞAHİN

“Geçmişten Günümüze Sadreddin Konevi Sempozyumu” nun Ardından...

Meram Belediyesi Sadreddin Konevi Araştırma Merkezi (MEBKAM) tarafından 20–21 Mayıs 2008 tarihlerinde, Sadreddin-i Konevi'nin hayatı, eserleri, fikirleri, yaşadığı dönem ve takipçilerini esas alan uluslararası bir sempozyum düzenlendi. Dedeman Otel'de düzenlenen sempozyuma, Konya Büyükşehir Belediye Başkanı Tahir Akyürek, Kültür ve Turizm Bakanlığı Güzel Sanatlar Genel Müdürü Mustafa Atalar, Meram Belediye Başkanı Refik Tuzcuoğlu, Kültür ve Turizm Bakanı Adına Güzel Sanatlar Genel Müdürü Mustafa Atalar ile yurt içinden ve Yurtdışından 39 ilim adamı katıldı.

Sempozyumun açılışında Meram Belediye Başkanı Refik Tuzcuoğlu, Konya Büyükşehir Belediye Başkanı Tahir Akyürek ve Kültür ve Turizm Bakanlığı Güzel Sanatlar Genel Müdürü Mustafa Atalar Birer konuşma yaptı. Atalar'ın Konuşması katılımcılar tarafından ilgiyle dinlendi büyük takdir gördü. Yurt içi ve yurt dışından akademisyenin katıldığı Sempozyumun ilk gününde 3 oturumda 14, ikinci gün ise, 4 oturumda ise 18 tebliğ sunuldu. Sempozyuma İngiltere, Azerbaycan, Fransa, İran, Suriye ve Cezayir'den 7, ülkemizin farklı üniversitelerinden de 33 bilim adamı katıldı. Yurt dışından dinleyici olarak da katılımcıların olması sevindiriciydi.

Oturumlardan Özetler

Prof. Dr. Mohammad Khajavi Mazandarani:

Konevi'nin zamanla ilgili görüşleri en dikkat çeken hususlardandır. Bazı filozoflar zaman hakkında çeşitli görüşlerde bulundular. Mevlâna, Mesnevisinde “geçmiş gelecek bütün zaman birdir.” der. Konevi, zamanı Allah'ın İsimleri'nin hükümlerine bağlamıştır. Her vücudun her aşamasında bir hakikat gerçekleşmektedir. Zaman, ruh ve cesetler ile ilgilidir. Zaman cismani dünyanın tamamında yer almaktadır. Zamanın marifeti varlığıyla ilgilidir. Müphemdir.

Prof. Dr. Hüsamettin Erdem: ‘SADREDDİN KONEVİ’DE İLAHİ MENZİLELER’

“Sufilerin varlık açıklamaları dikkat çekicidir. Dindeki varlık açıklamaları oldukça anlaşılır ve tutarlıdır. Konevi'nin ilahi menzileler düşüncesi varlık konusuna önemli katkılar sağlar. Bu menzileler Konevi'de 5 aşamada anlatılır. Son aşama insanı kâmindir. Ona göre varlık emri hakikatlerin hakikatinden rahmaniliğe gider. Daha sonra varlık emri, en son insanda birleşir. Konevi, ilahi menzilelerinin meydana gelişindeki iletişimi mutlak varlıktan başlatarak çokluğa doğru gerçekleşen bir süreç olarak düşünür. Böylece bilinmeyen bilinir, birleştirici rahmet hükmü egemen olur. Konevi varlığın yaratılışı sürecinde, yaratılmışlar yaratana çıkarlar”

Stephen Hirstenstein

“Tasavvufun devlerinden biri hakkında konuşuyoruz. Konevi son derece önemli eserler vücudunda getirdi. Arkasından gelenlere büyük ilham kaynağı olmuş Fatih Sultan Mehmet tarafından eserleri yaygınlaştırılmıştır. Konevi'ye verilen unvanlar tamamıyla müstesnadır. 13. yüzyıl Konya'sında bu önemlidir... Peygamberlerin varisi olarak kabul edilmektedir. 40 hadis şerhinde 29'unu tamamlayabilmiştir. Hadislerin seçkinleri olarak adlandırılmıştır. Konevi, peygamberi eksiksiz insanın tezahürü olarak anlatmaktadır. Biçim ve anlam arasındaki ara dünya Konevi'de insanın gerçekliğini ortaya koyar. İnsanın en mükemmel Hz. Muhammed'dir. Peygamber yol göstermek için yaratılmıştır. Şeytan O'nu taklit edemez. Konevi'de ilahi imajdan sapma yoktur. İnsan imajının odağının gerçek erdem olduğunu gösterir. Yol gösterme üzerine vurgu Konevi'de önemlidir.”

Dr. Semih Ceyhan:

‘OSMANLI MESNEVİ ŞERHÇİLİĞİNDE SADREDDİN KONEVİ TEFSİRİ’

“Konevi, Züht ile aşkın bir arada olmasının savunmuşlardır. Onlar, muhakkik sıfatına layık olan isimlerdir. Allah, insan ve âlem ilişkisini ortaya koymada tahkik tasavvurunun ürünlerini ortaya koymuşlardır. Ekberi

ve Mevlevi düşünce geleneklerinde temel, vahdeti vücut ilmiyle oluşur. Konevi, varlık hakikatine ulaşmada müşahade yöntemini savunur.”

Prof. Dr. Şerafettin Gölcük:

“Konevi, devrinin büyük entelektüelidir. 20 yıl önce andığımız bir toplantının ardından bugün buradayız. Konya'nın yer altındaki zenginlikleri ruhunu, maneviyatını oluşturmaktadır. Aşk ve cezbe timsalidir. Akıl, vahiy ve bilgi hazinesidir. Akla çok büyük önem vermiştir.

**Prof. Dr. Hasan Kamil Yılmaz,
'Konevi'de Rüya Anlayışı'**

“40 Hadis şerhinde rüya ağırlık kazanmıştır. İbrahim ve Yusuf aleyhisselamın, son olarak Peygamberimizin rüyaları Kur'an'da anlatılmıştır. Rüya insanlıkla birlikte var olmuştur. Rüya konusu birçok alanda gündeme gelmiş, onunla amel edilip edilmeyeceği tartışılmıştır. Tasavvufta rüyanın yeri konusunda çeşitli görüşler vardır. Rüya vakit kaybedildiğini düşünen akımlarda vardır. Mevlanâ'da da rüya vardır. İbni Haldun'un mukaddimesinde rüyaya değer verdiğini görüyoruz. Konevi, eserlerinde rüyadan bahsediyor. 40 hadis şerhi eserinde, 3 hadisi rüya ile ilgili olarak şerh ediyor. Rüyanın zamanıyla ilgili seher vakti görülen rüyalar konusundaki hadisi örnek veriyor. Seher vaktinde görülen rüyayı aynıyla zahir olabileceğini söylüyor. Konevi, Hz. Peygamber'in rüyada suretine uygun görüntüsünü kabul eder. Rüya bahsinin yorumla alakalı olduğuna dikkat çekiyor. Konevi, rüyanın yorumlanmasına saygı göstermiştir. Rüya konusundaki ölçüleri anlamlıdır.”

Prof. Dr. Zaim Khenchelaoui:

“Şeylerin şeyhi olarak Konevi, büyük bir mutasavvıf bilgendir. Konevi'nin hocası İbni Arabî'nin Paris'te heykeli dikildi, İran'da bir müze açılıyor. Fransa bir pul yayınladı. Arabî'yi keşfeden Avrupa'da Konevi'de çok iyi bilinmektedir. Konevi, sufi özelliğiyle Ekberîye ekolünün temelini oluşturuyordu. Gayb Risalesi ilim dünyasında büyük ilgi görmüştür. Büyük ve dev sima irfanî ekolün en önemli temsilcisiydi. Ruhi bağlantı bu zatlardan bereketiyle intikal etmiştir. Konevi'nin eserlerinin yayınlanması memnuniyet vericidir. Ortak kültürümüze yardımcı olacaktır. Onun istisnai bir yaşamı oldu.”

Dr. Ömer Türker

'Konevi Metafiziği'nin Sorunları'

“Birlikten çokluğun çıkması metafizik sorunların başında geliyor. Konevi, birden

bir çıkar ilkesinin kabulü zor bir ilke olduğunu söylüyor. Konevi, birden genel bir varlık tecellisini anlatıyor. Bu şekilde genel varlık tecellisi ilkesiyle, her bir nesnenin tanrıya bakan yönünün olduğunu söylüyor.”

Yrd. Doç. Dr. Ekrem Demirli

'Türk Düşüncesinin Kurucu Düşünürlerinden birisi olarak Sadreddin-i Konevi'

Tasavvufun Metafizik bir tasavvura dönüştüğü yeni dönemin kurucu düşünürü İbnü'l-Arabî'dir. Bu düşünceye sistematik ve tedris edilebilir formunu kazandıran ikinci düşünür Sadreddin Konevi'dir. Bu iki sufinin ardından yeni dönem tasavvufu temelde iki kitabı eksen olarak gelişmiştir. Birincisi İbnü'l-Arabî'nin Fusus'u diğeri Konevi'nin

Miftahü'l-gayb'dir. Konevi'den sonra gelenek büyük ölçüde bir şerh geleneği şeklinde ortaya çıkar ve hiçbir şekilde Konevi veya İbnü'l-Arabî ile mukayese edilebilecek derinlikte bir yazar görülmez. Şerh döneminin ilk önemli ismi yazdığı Fusus şerhiyle müstakbel şerhlerin genel çerçevesini belirleyen Müeyyidüddin el-Cendi'dir. Büyük şair İbnü'l-Farızî geleneğe katarak, geleneğin alanını genişleten ve özellikle ıstılahlarla ilgili çalışmasıyla büyük katkı sağlayan isim, Saidüddin Fergani'dir. Fusus şerhine yazdığı mukaddime ve diğer risaleleriyle nazari tasavvufun temel sorunlarını ele alan isim, Davud Kayseri'dir. Bu geleneğin özellikle İran bölgelerinde yayılmasına katkı sağlayan isimlerden birisi Fusus şairi Abdürezzak Kaşani'dir. Bu isimlerin ardından Molla Fenari, Kutbuddin İzniki, Kutbuddinzade İzniki, Abdullah İlahi, Ahmet İlahi, Şeyh Bedreddin Simavi, Osman Fazlı İlahi ve İsmail Hakkı Bursevi, Abdullah Bosnavi ise bu geleneğin farklı asırlardaki temsilcilerinden sadece bir kaçıdır. Hiç kuşkusuz tasavvufun İslam ilim geleneğindeki yeri olduğu kadar özellikle felsefe ve kelim gibi nazari ilimlerle ilişkisi, bu yazarların eserleri üzerinde yapılacak ayrıntılı çalışmalarla ortaya çıkacağı gibi Selçuklu-Osmanlı düşüncesinden söz etmemiz de bu yazarlar hakkındaki araştırmaların sonucuyla şekillenecektir.

Doç. Dr. Mustafa Sabri Küçükbaşçı:
'Konevi'nin yaşadığı çağda İktidar-Sufi çevre ilişkileri'

"13.yüzyılın başlarından itibaren Anadolu'ya çeşitli akımlardan dervişler gelmeye başlamıştı. Tasavvufi kişilerin ilk temas kurduğu kişiler iktidar sahipleri olmuştu. Sultanların tasavvufi kişilere yakınlığı manevi nüfus oluşturmuştur. Selçuklu sultanları ilim adamlarına büyük önem vermişti. Konevi, Konya bürokrasisinde görev alan kişilerle ilişkiydi. Yetişmelerine katkıda bulunuyordu."

Dr. Abdullah Kartal
'Alternatif bir Vahdet-i Vücut Yorumculuğu: Simnani, Cili ve İmam Rabbani Örneği'

"Vahdet-i Vücut doktrini bir başlangıç noktasıdır. Vahdet-i Vücut kendinde varlık olarak ele alınmaktadır. Varlık, sufilere göre hakıdır. Bu da mutlak varlıktır. Simnani, Vahdet-i Vücutu tenkit eder. Cili, varlığın zatın sıfatı olduğunu söyler. Cili, Vahdet-i Vücut konusunda İbni Arabî geleneğinden ayrılmaktadır. Onun doktrinine göre birliğin özünde varlık yoktur. İmamı Rabbani, Allah (cc) âlem ilişkisinde bu bakış açısını doğru bulmaz. İlim, amel ve ihlâs Rabbani'ye

göre önceliklidir. İmamı Rabbani, ehlisünnet kelim ulamasını üstün görür."

Mohammad Reza Mehrafza:
'İran'da Sadreddin Konevi Faaliyetleri'

"Bismillahirrahmanirrahim. İran'da ebedi akıl dergisinde Konevi'nin iki eseri Farsça olarak yayınlanmıştı. Felsefe ve Hikmet Derneği'nde çalışmalar yapılıyor. Konevi, hakkında 15 kadar tez bulunuyor. Kum'da medresede incelemeler yapılıyor. Sözlerimin sonunda Konevi için sizden bir Fatıha istiyorum."

Bakri Aladdin:
'Kaderin boyutları ve sırrı'

"Gaybı ancak Allah bildiği için kader konusunda konuşmak çok zor ve tehlikelidir. Bu yolda yürüten sadece Konevi olmuştur. İbni Arabî, sufi yetenekleriyle donatılmıştı, Konevi'de onunla aynı mertebelere ulaşmak istedi. Konevi, kaderin sırrı kapısını açan İbni Arabî'yi takip etti.

Değişmez gerçek ezelden geliyor. Allah, sufilere ilahi iradesiyle kaderini öğrenme imkânı tanımaktadır. Kaza ve kader ezelden beri sabit olarak yazılmıştır. Eşya ilahi varlıkla bağlantılıdır. Kendi asil bir şekli yoktur. Varlık gerçeği Allah'ın bahsettiği bir vergidir. Kaderin sırrı karanlık bir sorundur. Akıl ve düşünceyle öğrenilemez. Kaderin sırrına akıl eremez.

İlahi keşifle, sufi yola girmekle, Peygamberin gittiği yoldan gidilerek anlaşılabilir. İnsanın kendi kendini öğrenmesi Allah'tan bir lütuftur. Kaderden, bu yönüyle sadece İbni Arabî ve Konevi bahsetmiştir. Kader, eşya için verilmiş bir hükümdür. Zamanlamadır. Fiillerin zaman içinde meydana gelmesiyle ilgilidir. İnsanın belirgin kimliği vardır, değişmez. İnsan zorunlu kılınmaktadır, kaderinden kurtulamaz."

Prof. Dr. Azmi Bilgin
'Osmanlı Kaynaklarında Sadreddin Konevi'

"Konevi'nin sahip olduğu bilgi birikimine kimsenin erişemediği Osmanlı kaynaklarında belirtilmektedir. Eserleriyle insanlığı güneş gibi aydınlatmıştır. Konevi, Arapçayı ve Farsçayı çok iyi biliyordu. Kaynaklarda şu şekilde bilgileri yer alıyor. Babasının kuyumcu başı olduğunu Evliya Çelebi yazmıştır. Vahdeti vücut düşüncesinin Anadolu'da tutunmasında etkili olmuştur. Küçük yaşlarda İbni Arabî'den dini ve tasavvufi eğitim aldığı yazılıyor. İbni Arabî'den aldığı bilgileri dinen ve akla uygun olarak yorumlamak, açıklamak istemiştir şeklinde sunuluyor. İbni Arabî'nin Konevi'yi yetiştirmek için Anadolu'ya geldiği belirtiliyor. Konevi'nin

etkisi konusunda Osmanlı kaynaklarında, doğrudan onun düşünceleri anlatılmak yerine göndermeler yapılıyor.”

Sema Özdemir

‘Konevi’nin Mirası: Davud Kayseri’de Metafizik Bilginin İmkânı Sorunu’

“Konevi ilk kez tasavvufun temel kaidelelerinden bahsetmiş ölçüler koymuştur. Davud Kayseri’de aynı alanda çalışmıştır. Kayseri, Konevi gibi akli temellerde tasavvufu ortaya koymak istemiştir. Tasavvufun akli ilkeleri olduğunu savunur. Tasavvufu ilmi bir disiplin olarak kabul etmiştir. Kayseri, aklın bilgiden payı olduğunu belirtmiştir. Kayseri, suretlerin hakikatlerinin kalbin aydınlığıyla keşfin bilgisine ulaşabileceğini söyler. Akıl, kalbin kuvvelerinin altında bir daldır. Aklın vahiy bilgisini kabul etmesi şart koşuyor. Kayseri’ye göre hakikatler akli ilimlerin ilkeleriyle anlatılmalıdır. Kayseri, aklın imkânlarını reddetmiyor.”

Doç. Dr. Bayram Kılıç

‘Sadreddin Konevi’ye göre yorum’un (Şerh-Te’vil) İmkânları ve Sınırları-Sınırlılıkları’

“Konevi, yorumda zirve olan bir şahsiyet olmuştur. Bilinçli ve yöntemli bir şekilde eserlerinde düşüncelerini ortaya koymuştur. Allah’ın bilinmesine dair bilgileri yorumlar-ken uyarılarda bulunur. Anlamaya davet eder. Yorumun sınırı konusunda, ‘anlamadığın şeyi inkâr etme, doğrulayamadığın şey yok sayılmaz, başkasının bildiği durum var olabilir’ şeklinde uyarılarda bulunur.”

Bekir Şahin

SADREDDİN KONEVİ’NİN YUSUFAĞA KÜTÜPHANESİ’NDE BULUNAN BİR GÜNLÜĞÜ

Sadru’l-din Konevi’nin kendi te’lifi olan eserlerin kendi el-yazısı olan nüshaları da kitapları arasında bulunuyordu. Dostlarına ve devlet adamlarına yazdığı mektupları ve dostlarının kendisine yazdıkları mektuplar ve bir takım küçük risaleleri özel defterlerinde toplamıştı. Kısacası zengin ve muhtevalı bir koleksiyona sahip idi. Onun bu defterleri Anadolu Selçukluları döneminin ilmî, siyasi ve kültürel hayatı ile ilgili zengin bir arşiv niteliğinde idi.

Sadru’l-din Konevi, sürekli yazar, not düşen bir bilim adamıdır. Dostlarına, devlet adamlarına mektuplar yazmakta, bazen küçük bir hatırasını tarih vererek bir kenara kaydetmektedir. Bu günlüğünde; kendi hocalarından bahsetmekte, okuduğu kitapları, yer zaman ve mekân zikrederek anlatmaktadır. Ayrıca Üvey babasıyla ilgili de bilgiler bulunmaktadır.

Yrd. Doç. Dr. Sait Başer

‘Sadreddin Konevi Üzerinden bir Entelektüel Stratejisi Okuma Denemesi’

“Anadolu, Malazgirt’ten sonra hızla fet-hedildi. 4 yılda İznik’e geliniyor. 20 yıl son-da haçlı seferleri başlıyor. Milyon milyon ordular geliyor 100 yıl devam eden bir mü-cadele devam ediyor. 1075 İznik’in fethiyle arı kovanına çomak sokuluyor. 12. yüzyıl Türklüğün varlık mücadelesi verdiği bir asır. 13. yüzyılda bir Moğol asırdır. Türklerin Müslüman oluşları dikkatli bir tarihçi gö-züyle bakınca töre terk edilmeden gerçekleş-miştir. Konevi, bir insan inşa etme projesi ortaya koymuştur. Konevi’yi anlama bir ya-ratmadır. Konevi’nin şahsında mükemmel bir entelektüel yaratma projesine tanık olu-yoruz. Konevi, eserlerinde doğrudan Türkçü vurgu bulamazsınız. Evrensel nitelikli bir ah-lak modeli geliştirmek istemişlerdir.”

Prof. Dr. Mikail Bayram

‘Fatih Sultan Mehmet’te Sadreddin Konevi Hayranlığı’

“Fatih, yüksek bir ilim ve sanat adamıydı. Konevi’ye bakış tarzı ve tutumu, siyaset-fikir dünyasında etkili olmuştur. Konevi’nin eserleri Fatih zamanında özenle şerh edilmiş-tir. Fatih’in kütüphanesinde Konevi’nin eserlerinin özel bir yeri bulunuyordu. Fatih’in hocası Akşemsettin Konevi’nin kütüphanes-inde bir süre çalışma yapmıştır. Fatih, Konevi’ye büyük ilgi duymuş tanımaya çalış-mıştır. Konevi’nin eserlerini Farsça tercüme ve şerhlerinden okumuş tetkik etmiştir.”

Doç. Dr. Alaaddin Aköz

‘XVI. Yüzyılda Şeyh Sadreddin Konevi Vakfı

“Konya ve çevresi siyasi açıdan sürekli hareketliliğin yaşandığı bir bölge olmuştur. 1360’larda Osmanlı-Karaman mücadelesi şeklinde başlayan savaş ya da savaşımı ort-am bölgenin Osmanlı Devletine dâhil ol-ması ile biçim değiştirmiştir. Artık bir başka güçle değil Osmanlı siyasi erki kendi içinde nüfuz mücadelesine girişecek ve mücadele alanı yine aynı olacaktır. 15. yüzyılın sonla-rında meydana gelen Şehzade Cem- Şehzade Bayezid mücadelesi, 16. yüzyılın ilk çeyre-ğinde yaşanan ve yine Osmanlı şehzadeleri-nin de dâhil olduğu Kızılbaş hareketi, İran Seferi esnasında Şehzade Mustafa’nın öldü-rülmesi, 1550’lerin sonunda Kanuni Sultan Süleyman’ın şehzadelerinden Konya Valisi Selim ile Amasya Valisi Bayezid arasında meydana gelen Konya Muharebesi ve niha-yet 16. yüzyılın sonları ile 17. yüzyılın başla-rında cereyan eden ve Anadolu’yu baştanba-şa talan ve harap eden, köylerin boşalmasına, üretimin yıllarca yapılamamasına sebep olan

ve tarihlere “Büyük Kaçgun” diye geçen Celâlî İsyancıları. Bu isyanların en yoğun cereyan ettiği bölgelerden birisinin de Konya olduğu malumdur. Bütün bunlar göz önüne alındığında 1570’lerde de vakıf köylerini etkileyen bir hareketliliğin olması uzak bir ihtimal olmuyor. Mesela şehirlerde yoğunlaşan medrese öğrencileri bu meyanda zikredilebilir.”

Doç. Dr. Hülya Küçük
‘Sadreddin Konevi’nin En-Nusûs Fi’t-Tahkik Adlı Eseri’

“Konevi’ye ait olduğu bilinen 25 eser mevcuttur. İbni Arabî’ye nazire olarak yazdığı bu eserin 38 nüshası, 5 şerhi bulunmaktadır. Bölümlere ayrılan bu kitapta fikirlerini Allah’ın tanınmazlığı üzerine kurar. İşari manaların yer aldığı kitapta Hak ifadesinin kullanılmasına özen göstermiştir.”

Prof. Dr. Tahsin Görğün:

‘Düşüncenin Mevzusu ve Maksadı olarak İnsan: Konevi, Fenari ve Heidegger’de Varlık Meselesi’

“Varlık meselesi, ne olduğu sorulduğu zaman hiçbir şey olarak karşımıza çıkıyor. İnsan ve insanı kâmil hakkındaki eserler İslam düşüncesinin en ağır eserleri arasında yer almaktadır. Tefekkürün zirvesi buradadır. Batı düşüncesinde de nihai nokta insan olmuştur. İnsan varlığın manasıdır. Konevi’de varlığın gayesini insanı kâmile açıklamıştır. İnsanlığın varoluş sorunu, günümüzdeki toplumsal problemler bu bakış açısıyla çözüme kavuşacaktır.”

Dr. Ghasem KAKAIE

“Bu bütün irfani düşüncelerin çekirdeğidir. Arif, irfani vahdeti tecrübe etmiştir. Kendi keşif ve tecrübelerini bizlere anlatarak kapı açmışlardır. Konevi ve Mevlana’nın deneyimlerine ulaşamayız. Kendi ifadelerine değinebiliriz. Tevhid, vahdeti vücuddur. İnsanı kâmile ulaşmak vahdeti vücudla olur. Muhabbet ve aşk yolu, ilim ve akıl yolu marifete ulaştırır. Konevi, İbni Arabî’yi takip etmiş, üstün eserlere, zengin bilgilere ulaşmış, daha üstün olmuştur. Söylediklerindeki kudret çok üstündür. Mevlana’nın muhabbet irfanı ve Konevi’nin akıl irfanı Konya’da

buluşmuştur. Bu iki şahsiyet veli ve insanı kâmil mertebesine ulaşmışlardır. Mevlana ve Konevi arasında hiçbir ihtilaf olmamıştır. Konevi, yüksek ilmi ve irfanıyla bilinmektedir. Konevi, akıl denizi olan bir İslam bilginedir. Mevlana ile insanı anlamada aynı yoldadır.”

Doç. Dr. Mehmet Eren:

‘Sadreddin Konevi’nin Tasavvufi Hadis Şerhçiliği (Hz. Peygamber’in Rüyada Görülmesi rivayeti çerçevesinde)’

“Konevi, eserlerinde ayet ve hadislerle vahdeti vücudun delillerini arz etmiştir.40 hadis şerhini 29 hadisle sonlandırmıştır. Bu hadislerin hikmet ve sırlarının üzerinde durulmasını ister. Külli kaidelere uygunluk ölçüsünü koyar. Kitabın yarısını teşkil eden iki hadiste keşif yoluyla elde ettiği bilgileri sunar. Konevi, ayet ve hadisleri vahdeti vücud dairesi nazariyesine göre anlar ve yorumlar. Rüyaların sırrı konusunda açıklamalar yapmıştır. Salih rüyaları uyarı ve müjde olarak yorumluyor. Peygamberlerin rüyalarına işaret ediyor. Konevi’nin rüya konusundaki bilgileri orijinal ve ufuk açıcıdır. Rüyalarda Peygamberimizin görünmesiyle 9 sahabiden bildirilen hadisler vardır. Bu hadislerin açıklanmasında değişik görüşler ortaya çıkmıştır.”

Mustafa Topatan:

‘Mevlevî Menakıbnamelerinde Sadreddin Konevi’

“Mevlana ve Konevi, aynı dönemde yaşamış, yakın ilişki içinde olmuşlardır. Konevi, 38 yaşında Konya’ya geliyor. 85 yaşında vefat ediyor. Mevlana ile münasebetleri ilk olarak Şam’da oluyor. Her ikisinde hakikate dair birliktelik vardır. Sıcak, saygın ve hürmetkarane bir ilişki vardır. Konevi, Mevlana’nın vefatından sonra bir rubai söylüyor. Konevi bütün ilimlerde ulemalar arasında anılıyor. Mevlana unvanının Konevi, tarafından verildiği söyleniyor.”

Doç. Dr. Naim Şahin

‘Sadreddin Konevi’de Sevgi -Yaratma İlişkisi’

“Konevi, yaratma modellerinde dönüm noktası olarak nitelendirilen düşünür olarak dikkat çeker. Konevi, varlık felsefesini kapsayan alanda çalışmıştır. Konevi’de ilimle sevginin ayrılmazlığı vardır. Burada Allah’ın isimleri üzerinde bu yönde değerlendirmeleri vardır. Sevginin neticesi olan yaratma, Konevi’de estetik bir boyutu beraberinde getirmektedir. Bu eşî benzeri olmayan bir sanat eseri olarak karşımıza çıkıyor Konevi’nin eserlerinde. Bütün bunları Cenab-ı hakkın bir ikramı olarak değerlendiriyor.”

Doç. Dr. Mehmet Dalkılıç
'Konevi'de Tekafü-i Edile (Delillerin Denklığı) Kavramının Mezheplerin Birbirini Anlamadaki Katkısı'

İnsanlar, sadece akılla gerçeği kavramaya çalıştıkları sürece, birbirlerini hiçbir zaman, mutlak anlamda ikna edemeyeceklerdir. Bu durumda denk delilere sahip insanlar, hakikati görelî bir şekilde inceleyeceklerdir. Arif başka bir bilgi kaynağı ile örnek hikâyedeki fil hakkında, doğru bilgi verebilen yegâne kişi olduğu gibi insanların verdiği bilgi hakkında da yargı verebilecek yegâne kişidir. Buradan hareketle Konevi muhakkik sufleri bütün dönemlerde insanların hakikat tasavvurları hakkında "yargı verme" salahiyetine ve liyakatine sahip kimseler olarak görür. Bu amaç, -insanlar farkında olsalar da olmasalar da- Mutlak hakikati bilmektir. Bilim mutlak doğruyu, mutlak hakikati elde etmeye muktedir olamadığına binâen, Dinî İnanç için de lehte ya da aleyhte bir hüccet olarak kullanılamaz. Zira dinî İnanç, diğer adıyla imân, "kesinlikle ve zorunluluklu olarak doğru ve mutlak olan bir hakikat"ın kabûlünü şart koşmaktadır. Öyleyse, nasıl ki, bilimsel bilgi, dinî inançları cerh ve iptal etmeye muktedir değilse, tasdik ve ispat etmeye de muktedir değildir. Dil, kültür, mizaç, eğilim vs. gibi çeşitli amiller insanların farklı amaçlara yöneldikleri izlenimi verse bile hepsinin ardındaki gerçek gaye,

Doç. Dr. Gönül Bunyadzade
'Azerbaycan'da Sadreddin Konevi'

"Konevi, Azerbaycan'da çok az tanınıyor. İlk çalışmayı ben deniz yaptım. Hem de bu sempozyum vesilesiyle. Azerbaycan, İslam kültürünün organik bir parçası olmuş, katkı sağlamıştır. Tüm İslam ekolünün temsilcileri burada eserler vermiştir. Tasavvuf deryasında sonsuz bir damla olan Konevi, dinî tecrübe ve yaşam tarzıyla dikkat çekmektedir. Tasavvufun köküne bakılması için dikkat çekmiştir. Sistemleştirmiştir. Konevi, yeni bir ekol oluşturmuştur. İslam düşüncesinde incelen bir zincirde sağlam bir halka olarak vazife yapmıştır."

Doç. Dr. Hidayet Işık
'Sadreddin Konevi'nin Hz. İsa ile ilgili Görüşlerinin Müslüman ve Hıristiyan Teolojisi Açısından Değerlendirilmesi'

İnsanlar, sadece akılla gerçeği kavramaya çalıştıkları sürece, birbirlerini hiçbir zaman, mutlak anlamda ikna edemeyeceklerdir. Bu durumda denk delilere sahip insanlar, hakikati görelî bir şekilde inceleyeceklerdir. Arif başka bir bilgi kaynağı ile örnek hikâyedeki fil hakkında, doğru bilgi verebilen yegâne kişi olduğu gibi insanların verdiği bilgi hak-

kında da yargı verebilecek yegâne kişidir. Buradan hareketle Konevi muhakkik sufleri bütün dönemlerde insanların hakikat tasavvurları hakkında "yargı verme" salahiyetine ve liyakatine sahip kimseler olarak görür

DEĞERLENDİRME OTURUMU

Uluslararası Sadreddin-i Konevi Sempozyumu'nun değerlendirme oturumu Aynı günün akşamı Meram Belediyesi Kadın Meclisi'nde yapıldı. Meram Belediye Başkanı Refik Tuzcuoğlu, MEBKAM Başkanı Hüsamettin Sönmez ve tebliğ sunan ilim adamları, sempozyumla ilgili düşüncelerini açıkladılar.

Katılımcıların İsimleri

Dr. Abdullah Kartal,
Prof. Dr. Ahmet Önkal,
Doç. Dr. Alaattin Aköz.
Prof. Dr. Azmi Bilgin,
Bakır Aladdin
Doç. Dr. Bayram Dalkılıç,
Bekir Şahin
Prof. Dr. Dilaver Güner,
Yrd. Doç. Dr. Ekrem Demirli,
Dr. Ghasem Kakaie,
Prof. Dr. Hasan Kamil Yılmaz,
Yrd. Doç. Dr. Haşim Şahin,
Doç. Dr. Hidayet Işık,
Doç. Dr. Hülya Küçük,
Prof. Dr. Hüsamettin Erdem,
Prof. Dr. Kenan Gürsoy,
Doç. Dr. Konul Bunyadzade,
Laila Abdel Karim Khalifa
Prof. Dr. Mehmet Bayraktar,
Doç. Dr. Mehmet Dalkılıç,
Doç. Dr. Mehmet Eren,
Prof. Dr. Mikail Bayram,
Mohammad Khajawi,
Prof. Dr. Mohammad Reza Mehrafza
Prof. Dr. Mustafa Çiçekler,
Doç. Dr. Mustafa Sabri Küçükaşçı,
Mustafa Topatan
Doç. Dr. Naim Şahin,
Dr. Ömer Türker,
Prof. Dr. Rahmi Karakuş,
Prof. Dr. Reşat Öngören,
Yrd. Doç. Dr. Sait Başer,
Sema Özdemir
Dr. Semih Ceyhan,
Stephen Hirtenstein
Prof. Dr. Şerafedin Gölcük,
Prof. Dr. Tahsin Görgün,

Hocası Sadreddîn-i Konevî, Mevlânâ'nın gölgesinde kalmış gibidir!

Peygamber (s.a.v) Efendimizin, Mekke'den hicrete karar verdiğinde Medine-i Münevvere ve Şam ile birlikte Belde-i Muhayyere olarak vasıflandırdığı şehrimiz için, **“Konya, yerin altından idare edilir”** diyen Hacı Veyis zâde Mustafa Kurucu Hocafendî'nin de işaret ettiği gibi Konya, mânevî dinamikler yönünden ender rastlanan büyük bir zenginliğe sahiptir. Konya; Peygamberler, Sultan-ül Ulema Bahaeddîn Veled, Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî, Şeyh Sadreddin-i Konevi, Şems-i Tebrizî, Ateş Bâz-ı Velî, Ulu Arif Çelebi, Seyyid Mahmud Hayranî, Nasreddin Hoca, Seyyid Harun Velî, Ebu Said Muhammed Hadimî, Şeyh Bahaeddîn Nakşibendi, Şeyh Selahaddîn-i Zerkubi, Çelebi Hüsameddîn ve daha birçok evliyâ, ârif kişi ve mâneviyat erini barındırdığı için şanlıdır. Nitekim gönüller sultanı Hz. Pir, **“Benim nâciz bedenim burada bulundukça Konya, büyük âfetlerden masun olacaktır”** buyurmuştur.

Evliyânın büyüklerinden ve kelâm âlimlerinden olan, üvey babası Muhyiddîn-i Arabî'den ilim tahsil eden, Evhadüddîn-i Kirmânî'den feyz alan, Sadeddîn-i Fergânî'nin yanısıra Mevlânâ'ya da hocalık yapan Sadreddin-i Konevi, günümüzde yeteri kadar tanıtımı yapılmadığı için Celâleddîn-i Rûmî'nin gölgesinde kaldığı söylenebilir. Asıl adı Ebül Meâlî Muhammed bin İshâk olan, miladî 1210'da Malatya'da dünyaya geldiği kaydedilen ve 1274'te Konya'da vefat eden Konevî'nin, Selçuklular devrinde yüksek itibar sahibi bir şahsiyet olan babası İshâk Efendi vefat edince, annesi ile evlenen Muhyiddîn-i Arabî'nin terbiyesi altında yetişerek, iyi bir tahsil gördü. Kelâm ve tasavvuf ilimleriyle ilgili çok kıymetli eserler yazan Sadreddin-i Konevî, Muhyiddîn-i Arabî ile beraber Halep ve Şam'a gittiğinde onun derslerinde bulu-

narak, kendisi de Şam'da ders vermişti. Arabî'nin vefatından sonra Mısır'a, oradan da Hacca gitti, dönüşte de Konya'ya gelerek yerleşti.

İslâmiyetin gereklerine bağlı, davranışlarında ciddi ve tâviz vermeyen, Konya'da ders verdiği hikmet ve tasavvuf ehli binlerce talebe yetiştiren, kelâm ilminde birçok önemli meseleye açıklık kazandıran bu büyük âlim, Muhyiddîn-i Arabî'nin **“Vahdet-i vücût”** (*Varlığın birliği, Allah'ın gerçek varlık olup, bütün kâinatın O'nun tecellisi olduğu görüşü*) hakkında söylediklerini ve yazdıklarını dine ve akla uygun olarak izah etmiştir. Hayatı zühd ve takvâ içerisinde geçen, harımdan son derece sakınıp, şüpheli şeylerden kaçınan, kimsenin kalbini kırmayan, dünya malına meylettirmeyen Şeyh Konevî, **“Hocam”** dediği Muhyiddîn-i Arabî ile ilgili olarak şunları anlatıyor:

“Üvey babam Arabî, benim yüksek makamlara kavuşmam için çaba sarfetti, fakat sağlığında bu mümkün olmadı. Vefatından sonra bir gün kabrini ziyaret edip dönerken, birden kendimi geniş bir ovada buldum. Allah'ın muhabbeti beni kaplayınca, Muhyiddîn-i Arabî'nin ruhunu güzel bir sûrette gördüm. Tıpkı sâf bir nûr'du. Bir anda kendimi kaybettim. Sonra kendime gelince onu yanımda gördüm. Selâm vererek, hasretle boynuma sarılıp, sonra ‘Allahü teâlâya hamd olsun ki, perde aradan kalktı ve sevgililer kavuştu, niyet ve gayret boşa gitmedi. Sağlığımda kavuşmadığım makamlara, vefatımdan sonra kavuşmuş oldum’ buyurdu”

Sadreddin-i Konevî, bir seferinde de hicri 653 senesi Şevvâl ayının (*Bayram ayı*) onyedisi Cumartesi gecesi rüyasında Muhyiddîn-i Arabî'yi gördüğünü, uzun konuşmalarından sonra Cenâb-ı Hakk'ın Esmâ-ül Hüsnâsı (*Allah'ın güzel isimleri*)

ile ilgili kalbinde beliren bilgileri arz ettiğini bildirerek, **“O da; çok doğru, pek güzel”** deyince **“Efendim! Hakikatde güzel olan sizsiniz. Çünkü bu ilimleri bana siz öğrettiniz. Siz olmasaydınız, bu ilimleri bana kim öğretirdi”** diyerek, ellerini öptüm ve **“Efendim! Bütün mahlûkatı, her şeyi unutup Allahü teâlâyı daimî olarak hatırımda tutabilmem için bu fakire dua ve himmetlerinizi istirham ediyorum”** diye yalvardım. **O da, bu arzuma kavuşacağımı müjdeledi ve uyandım”** dedi.

Sadreddîn-i Konevî hazretleri, bundan sonra daha büyük mânevî makamlara yükseldiğini, **“Âlem-i şühûd”** un (*Gözle görme*) kendisine seyrettirildiğini, hiçbir zaman Allah'ı hatırımdan çıkarmadığını, bir an bile unutmadığını **“Nefehât”** isimli eserinde bildiriyor. Bu vesile ile merhum Mehmed Âkif'in **“Şühudundan cüdadır, çok zamanlar var ki imanım/Bu vahdetzara –güya!”** geldim amma pek peşimanım” mısralarını kaydedip, Sadreddîn-i Konevî ile ilgili bazı menkıbelerden bahsetmenin yerinde olacağını düşünüyorum.

Şerâfeddîn-i Kayseri anlatıyor: **“Sadreddîn-i Konevî hazretleri, talebesi Mevlânâ'nın vefatına çok üzülmüştü. Cenaze namazını kıldıracağı sırada birden bire çıkırıp kendinden geçti, bir müddet sonra kendine gelip, namazı kıldırıldı. Bazı talebeleri 'Efendim! Namaz kıldıracağınızda üzerinizde hiç görmediğimiz bir hâl vardı. Acaba hikmeti nedir?' dediler. Bunun üzerine; 'Namazı kıldırma için ilerleyince meleklerin saf hâlinde dizilip, Peygamber Efendimizin (s.a.v) arkasında cenaze namazı kıldığını gördüm. Hepsî mavi elbiseler giyinmiş olan gökteki melekler ağlıyorlardı' buyurdu.**

Şeyh Sadreddîn Konevî, vasiyetinde buyurdu ki: **“Yakında öyle bir fitne kopacak ki, çok kimseler zulümden kurtulamayacaktır. Onun için evlenmeyen kimseler bundan sonra Şam'a gidebilir.”**

Bu sözleriyle Moğolların Selçuklu devletini yıkarak, çok zulüm edeceklerini işaret eden Konevî, 656 hicrîde Moğolların, Bağdad'ı işgal ettiği sıralarda bir rüya gördü. Rüyasında, Peygamberimiz (s.a.v) sekerât-ül mevt hâlinde imiş. Oradakilere,

Peygamber Efendimizi vefat etti diye mübarek bedenini yıkayıp, kefenlediklerini gördüğünü söyleyen Sadreddîn-i Konevî, şöyle devam ediyor:

“Resûlullahın mübarek başı, kefenin dışında açıkta idi. Orada bulunanlara 'Ne yapıyorsunuz?' dedim. Onlar da; 'Peygamberimiz ahirete intikâl etti. Techiz ve tekvin hizmetleriyle şereflemek istiyoruz' dediler. Kalbime öyle bir ilhâm geldi ki Peygamber Efendimiz daha vefat etmemiştir. Oradakilere; 'Sevgili Peygamberimizin mübarek yüzleri, ölen kimsenin yüzüne benzemiyor. O'nun vefat etmemiş olduğunu sanıyorum. Biraz bekleyelim mesele anlaşılın' diyerek, yüzlerine doğru eğildim. Dikkatlice incelediğim zaman zayıf kalp atışlarını ve yavaş yavaş nefes aldıklarını anlayınca, oradakilere, Resûlullah Efendimizin sağlığını müjdeledim ve heyecanla uyandım. Bu rüyadan anladım ki, İslâm âleminde büyük bir musîbet meydana gelmek üzeredir. Rüya'yı gördüğüm tarihi bir yere kaydettim. Sonradan öğrendim ki, Moğollar Bağdad'ı istilâ ederek pekçok Müslümanı kılıçtan geçirecekler.”

Kaynaklar; Şems-i Tebrizî Konya'ya gelince, Mevlânâ'nın devamlı olarak bununla sohbet edip, hiç dışarı çıkmaz olduğunu, Konya'nın ileri gelen diğer âlimlerinin buna üzülen Denizli'ye gittiklerini ve bu durumu öğrenen Selçuklu Sultanının çok üzülen, bir Cuma günü Sadreddîn-i Konevî'den ricada bulunup, kendisine şöyle dediğini kaydeder:

“Ben âlimler arasında olan şeylere karışmam. Bu iş padişahların karışacağı iş değildir. Ancak, Cuma namazında âlimlerin bulunmaması şanımıza noksanlık verir. Lütfen bunları bulup getirin”

Sadreddîn-i Konevî hazretleri hemen katırına binerek yola çıktı. Bir anda kendini Denizli'ye vararak, âlimleri bulup, onlara **“Cuma namazı vakti geçmeden Konya'ya dönmemiz lâzımdır. Sultanın kalbini kırmayınız; Padişahlar Allah'ın emrini ifaya memur kişilerdir. Onlara karşı gelmek ve onları üzmeğe hiç uygun değildir. Sonra Allahü teâlânın gazabına uğrarsınız”** dedi. Yanında Ahî Evren de vardı. Âlimler ikna oldular, ancak dediler ki: **“Biz teklifinizi kabul etsek bile,**

Cuma vakti Konya’da bulunmamız imkânsızdır. Konevî de; **“Siz kabul edin, Allah Müslümanları sevindirenleri mahcup etmez”** buyurdu. Bunun üzerine âlimler yola çıkıp, birkaç günlük yolu bir anda katederek Cuma vaktinden önce Konya’ya vardılar. Sultan Alâeddîn buna çok memnun oldu ve Sadreddîn-i Konevî hazretlerine olan sevgi ve muhabbeti daha da arttı.

Sadreddîn-i Konevî anlattı: **“Rüyamda Fahr-i Kâinat Efendimizi (s.a.v) gördüm. Yanlarında Eshâb-ı kiram olduğu hâlde medreseye teşrif ederek, sofanın ortasına oturdular. Bu sırada Mevlânâ da gelip, uygun bir yere oturdu. Peygamberimiz, Mevlânâ’ya çok iltifat edip, Hz. Ebû Bekr’e dönerek; ‘Ya Ebâ Bekr! Ben, Celâleddîn ile diğer Peygamberler arasında öğünürüm. Çünkü öğrendiği ilim, işlediği amelin feyz ve nûru ile ümmetimin gözleri aydın olur. O benim oğlumdur’ buyurarak, Mevlânâ’yı sağ tarafına oturtular. Peygamber Efendimiz, bu rüya ile talebem Hz. Mevlânâ’nın derecesinin yüksekliğine işaret buyurdular. Bu durumu diğer talebelere anlattım ki, onun hatırını gözetip, ilminin yüksekliğini anlasınlar.”**

Birgün Konya’nın büyüklerinin toplandığı büyük bir ilim meclisi kurulmuştu ve Sadreddîn-i Konevî de orada bir postun üzerinde oturuyordu. Mevlânâ içeriye girince seccadeye onun oturmasını teklif etti. Bunun üzerine Mevlânâ buyurdu ki: **“Terbiyesizlik edip, sizin seccadenize otursam, kıyamet günü bunun hesabını nasıl verebilirim?”** Şeyh Konevî de buyurdu ki: **“Senin oturmakta fayda görmediğin seccade bize de yaramaz.”** Sonra seccadeyi oradan kaldırdı.

Sadreddîn-i Konevî hazretlerinin kabrini ziyaret edenler, onun feyzinden istifade ederler. Onu vesîle ederek yapılan dualar ki, bi iznillah kabul olur. Sıkıntıda olanlar ondan yardım isteseler, Allahın izni ile rûhâniyetleri imdada yetişir. Türbesine hizmet edenlerden birisi şöyle rivâyet etti: (1)

“Zamanın devlet erkânından yüksek rütbeli bir subay türbeyi ziyarete geldi. Camide namazı kıldıktan sonra, Hz. Konevî’nin nefsinin terbiye etmek için yaptırdığı çilehanesini ziyaret etmek istedi. Kapısını açtık. Yalnız bir

kişinin namaz kılabilceği büyüklükteki feyz, bereket, huzur ve saadet mekânı olan çilehaneye girdi. Uzun bir secdeden sonra Cenâb-ı Hakka yalvarmaya başladı. Daha sonra kabr-i şerîfin yanına Sadreddîn-i Konevî’nin huzuruna gelip, Allaha, onu vesîle ederek uzun bir dua etti, biz de âmin dedik. Dua bitince bize dönerek; “Bizler, elimizdeki silâhlar ve diğer askerî güçlerimizle, memleketimizin görünürdeki bekçileriyiz. Fakat huzurunda bulunduğumuz Sadreddîn-i Konevî ve emsâli büyükler ise, bu memleketin hakikî kumandanlarıdır. Allahın yardımı ve bunların mânevî destekleri olmadıkça, bizim görünürdeki güç ve kuvvetimizin hiçbir tesiri olamaz. Onun için biz, bir memlekette vardığımız zaman, önce o memleketin mânevî kumandanlarını ziyaret ederiz” dedi.

Konevî Camii’nin cemaatinden biri anlatır: **“Sadreddîn-i Konevî’yi iki defa rüyamda gördüm. İlk gördüğüm gece nin gündüzünde birçok kimsenin kalbini kırmış, onları üz müştüm. Rüyamda heybetli bir şekilde görünüp bana buyurdu ki: ‘Kimseyi üzme, kimsenin kalbini kırma, kalp kırmaktan çok sakın.’ Bu ihtar bana çok tesir etti. Bundan sonra kimsenin kalbini kırmamaya, iyi geçinmeye çalıştım.”**

İkinci rüyam şöyle oldu: **“İlk rüyamdan sonra devamlı olarak onun kabrinin bulunduğu camiye gitmeye başladım. Cami ve türbenin tamiratı, bakımı ve temizliği ile uğraşıyordum. Bir gece bana güleriyle görünüp; ‘Hizmetlerinden memnunuz. Allah, hizmetlerinden şükranla bırakmaz’ buyurdu. Bu ikinci rüyadan sonra Sadreddîn-i Konevî’ye karşı sevgi ve muhabbetim daha da arttı. Bütün günümü cami ve türbenin işleriyle geçirmeye başladım.”**

Nüsûs, Hukuk, Nefehât-ül-ilâhiyye, Mefâtih-ül-gayb, Fâtiha tefsîri ve Şerhu ehâdis-i erbaîn gibi eserleri bulunan Sadreddîn-i Konevî hazretlerinin türbesi ve adına taşıyan camii, miladî 1899 yılında Sultan II. Abdülhamid Han tarafından kendi parasıyla imar ettirilmiştir. Yüce Mevlâmız, cümlemizi feyz ve bereketinden hisseyâb eylesin. Amin.

(1) İslâm âlimleri Ansiklopedisi.

